

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת שמיני ויום השואה, תש"ע
מספר 856מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

על הצורך לאזן בין שכל לרגש בעבודת ה'

כל אדם החפץ לעבוד את אלוהיו באמת ובתמים ניצב פעמים רבות בפני דילמה קשה: מצד אחד עבודת ה' צריכה להיעשות לפי חוקים קבועים מדויקים ומדודים בזמנים ובמקומות הראויים לכך, ואין מקום כלל לאימפרוביזציה ולהחלטה אישית של האדם. עיקרון זה מתחייב מעצם היותה של התורה 'תורה מן השמים', שחוקיה, משפטיה ומצוותיה ניתנו באמת אבסולוטית ומוחלטת. אלא שהאדם, יצור חומר, מי הוא שיבוא לתת בה שיעורים ומידות משלו כפי שראוי בעיניו לעשותם? והרי כתוב במפורש: "לא תספו על-הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את-מצות ה' א-להיכם" (דב' ד:ב), והדברים אכן כך נעשים. מצד אחר עומד עיקרון הפוך, ואם ישתקע האדם כל כולו במידות ושיעורים בזמנים ובמקומות, וכל מחשבתו ולבו יהיו נתונים לשאלות מתי והיכן ובאלו שיעורים יש לקיים את הכתוב, הרי הוא עלול לאבד את עיקר העיקרים – לעבוד את ה' ולקיים את מצוותיו באהבה וביראה ומתוך רגשות הלב, ולעשות רצון בוראו בשמחה. ואף עניין זה מובלט במקורות הרבה, והרי דוגמה אחת מרבות: "יען פי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו פדוני ולבו רחק ממני ונתי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה" וכו' (יש' כט:יג). דומה שלא יהיה דחוק לומר שכאן נדרש האדם לאחת מן הקשות שבהכרעותיו: למצוא את האיזון הנכון בין השכל לרגש, בין חיבתו לקיים את החוקים והמצוות בדקדוקיהן ובפרטיהן ובין הרגש, היראה האהבה והשמחה, שבלעדיהן קיום המצוות הוא נטול משמעות וסר טעם.

בפרשתנו פותחת לנו התורה צוהר לעניין נכבד זה אף שקשה לומר שנמצא בה את המתכון המדויק הנדרש לאיזון זה. הפרשה מספרת לנו את אשר אירע ביום השמיני, ראש חודש ניסן, הוא היום השמיני לימי המילואים שבהם נחנך המשכן. לאחר חודשים רבים שבהם נעשתה מלאכת המשכן בידי בצלאל ואהליאב ובהשתתפות פעילה של כל העם, חכמי לב, אנשים ונשים מן המניין, הגיע היום הגדול, היום שבו כלתה המלאכה. חז"ל הפליגו מאוד במעלתו של היום הזה ולימדונו שהיה מזומן מששת ימי בראשית למאורע הכביר הזה: ירידת השכינה לשכון בתוך בני ישראל:

תנא באותו יום נטל עשר עטרות: ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה, ראשון לירידת האש, ראשון לאכילת קדשים, ראשון לשכון בישראל, ראשון לברכת כהנים, ראשון לאיסור הבמות, ראשון לחדשים.¹

ועוד אמרו: "ויהי ביום השמיני תניא אותו היום היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ".² העם כולו עמד ניצב ומצפה לירידת האש מן השמים, לאות ולעדות שרצה הא-להים את מעשיהם, וכי אמנם יורדת השכינה לשכון בתוכם. והנה, בעיצומו של המעמד הנשגב ההוא, קרה אסון כבד, וכך מתארת אותו התורה (ט:כד-ב):

ותצא אש מלפני ה' ותאכל על-המזבח את-העולה ואת-החלבים וירא כל-העם וירנו ויפלו על-פניהם. ויקחו בני-אהרן נדב ונביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטרת ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אתם, ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימתו לפני ה'.

טיבו המדויק של החטא לא התפרש בפסוקים אלו, ומשום כך רבו הדעות בין החכמים בתורת כוהנים ובתלמוד מה היה החטא שבעטיו נענשו בעונש כה חמור, והושבתה השמחה ביום הגדול ההוא. מבין הדעות הרבות שנאמרו בעניין זה נבקש להביא אחת מהן הנוגעת נגיעה ישירה לעניין שהצגנו בראש הדברים. וכך נאמר באחת הברייתות שבתורת כוהנים שם:

"ויקחו בני-אהרן נדב ונביהוא איש מחתתו" – אף הן בשמחתן בני אהרון כיוון שראו [אש] חדשה שירדה מן המרום ולחכה על גבי המזבח את העולה ואת החלבים ועמדו להוסיף אהבה על אהבה שנאמר "ויקחו". אין לקיחה אלא שמחה.³

אם כן, לא היה כאן חטא בחוסר אמונה שנתייאשו מלראות אש מן השמים היוורדת על המזבח, אלא להפך: אחרי שירדה האש נתמלא לבם שמחה גדולה, עד שפרצו את הגבולות והביאו אש נוספת והקטירו קטורת אשר לא נצטוו עליה. לפי דעה זו (ויש להדגיש שיש דעות אחרות שונות בתכלית) חטאם היה שנטו יתר על המידה לצד השמחה עד שפרצו גבולות עולם,

¹ שבת פז ע"ב.

² מגילה י ע"ב

³ תורת כוהנים, על פי כתב יד רומי, הוצאת בית המדרש לרבנים באמריקה, ניו יורק תשי"ז, עמ' קצד.

ועל זה נענשו. ללמדך שגם בגדולי עולם שעליהם אומר הכתוב "בְּקִרְבֵי אֶקְדָּשׁ" (שם י:ג), ובוודאי עשו מה שעשו מתוך כוונה טהורה, גם בהם פגעה מידת הדין על שיצאו משורת הדין.

בדרך פרשנות זו ובדרך מוקצנת ממנה הולך גם ר' חיים בן עטר. בספרו "אור החיים על התורה" הוא כותב:⁴
 "וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לְפָנֵי-ה' וַיִּמָּתוּ" (ויק' טז:א), הגם היותם בני אהרון וכו' קרובים לפני ה' ואף על פי כן לא חמל עליהם וימותו. הא למדת שלא יועיל היות האדם קרוב לה' כדי שיפרוץ גדר להיכנס אל הקודש פנימה (בראש פרשת 'אחרי מות').

ולהלן בסגנון מוקצן:

ואמרו 'וימותו' נתכוון להודיעו שלא יחשוב כי יצתה מחשבתם לפועל, שנכנסו לפנים, אלא שנדחפו ומתו. והכוונה בהודעה זו לשלול לבל יחשוב האדם לפרץ ולהתקרב הגם שימות, וזה ימצא בהיות לאדם בחינת החשק לא יחוש על עצמו ויתן נפשו הגם שידע שימות. לזה אמר לו וימותו... ולא השיגו מחשבתם להתקרב והבין זה.

ד"ר ירמיהו מלחי
 המחלקה לתלמוד

⁴ ר' חיים בן עטר, אור החיים על התורה, ירושלים תשנ"ד, עמ' עב-עד.